

ULKOMAILLE KOTIMAAN TAKSALLA 1922 - 1945

Tämä kokoelma esittelee Suomesta lähetettyjä tai Suomeen tulleita postilähetyksiä, joiden taksa on Suomen sopimien erillissopimusten mukaisesti **normaalia ulkomaan taksaa alempi**, yleensä kotimaan taksan mukainen. Tällaisia olivat Pohjoismaiden postisopimus (Suomi liittyi mukaan 1.6.1922), erillissopimukset Viron (4.1.1929), Latvian (1.7.1937), Saksan (1.4.1942) ja Unkarin (1.12.1942) kanssa sekä Euroopan posti- ja pikatiedoitusliitto (1.4.1943). Kokoelma päättyy vuoteen 1945, jolloin muut sopimukset Pohjoismaista postisopimusta lukuun ottamatta olivat päättyneet ja postiyhteydet ulkomaille olivat sodan jälkeen palautuneet.

Kokoelman sisällysluettelo on seuraava:

1. Pohjoismaisen postisopimuksen alkuvaiheet	1 - 16
2. Sopimukset ja taksat 1922 - 1934	17 - 32
3. Sopimukset ja taksat 1935 - 1942	33 - 48
4. Sota-ajan vaikutus lähetyksiin	49 - 60
5. Sodan loppuvaiheet 1.9.1942 - 6.9.1944	61 - 73
6. Aselepo ja sen jälkeinen aika	74 - 80

Suomen liittyminen Pohjoismaiseen postisopimukseen oli varsin pitkällisen työn tulos. Tästä haaveiltiin jo 1800-luvun loppupuolella, mutta vasta Suomen itsenäistyminen mahdollisti liittymisen. Sopimus loi uuden ja jossain määrin hämmäntävänkin tilanteen, jossa niin postilähetysten lähettäjät kuin postin virkamiehetkin menivät välillä vipuun. Tästä on kokoelmassa muutamia esimerkkejä.

Pohjoismaista postisopimusta muokattiin useaan kertaan 1920-luvulla. Osaltaan muutokset olivat itse sopimuksen viilausta, osin taksojen muutoksia. Näistä ilmoitettiin kiertokirjeissä. 1920-luvun loppupuoli ja 30-luku olivat näiltä osin rauhallisempia.

Sopimus Viron kanssa astui voimaan vuoden 1929 alussa. Pohjoismaiden postisopimus uudistettiin ja uusi sopimus astui voimaan 1.1.1935. Lähetyksilajeja laajennettiin postiosoituksiin ja -ennakoihin. Uutena sopimusmaana tuli mukaan Islanti.

Kokoelmaan sisältyy kolme miniteemaa. Ensimmäinen esittelee käsiteltävän ajanjakson uutta postinkuljetusmuotoa, lentopostia, toi-

nen erilaisia sodanaikaisia postilähetyksiä sen suureineen ja kolmannessa palataan lentopostiin, tällä kertaa jatkosodan yhteyksiin. Vaikka lentoyhteydet olivat pääosin poikki, runkolinja Saksaan ja sen liittolaismaihin säilyi aina vuoden 1944 syksyyn asti.

Poliittisesti merkittävää oli päätös Suomen liittymisestä Euroopan posti- ja pikatiedoitusliittoon 1.4.1943. Ylevästä nimestä huolimatta liitto käsitti vain Saksan ja sen valloittamat maat sekä liittolaiset. Näitä olivat Alankomaat, Albania, Bulgaria, Italia, Kroatia, Norja, Romania, San Marino, Slovakia, Suomi, Tanska ja Unkari. Yhteistyö tämän sopimuksen puitteissa katkesi syyskuussa 1944, kun Suomi solmi aselevon Neuvostoliiton kanssa. Kokoelma päättyy Suomen elokuussa 1945 tekemiin taksankorotuksiin sekä postiyhteyksien uudelleenavaamiseen.

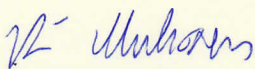
Kokoelman postilähetysten laatuun kiinnitetty erityistä huomiota. Tavallisetkin taksat on pyritty esittelemään hieman erikoisemmilla lähetyksillä, joko lisämaksullisina tai mielenkiintoisin lähtö- tai kohdepaikkakunnin. Harvinaisimpien lähetysten kehykset on paksunnettu.

Omassa tutkimuksessani olen keskittynyt tarkastelemaan sopimusten näkymistä postin kiertokirjeissä, sekä niiden antamaa tietoa sopimusten soveltamisesta käytäntöön. Ulkomaisien lähetysten postitaksojen määrittäminen lähdeaineista on ollut paikoin haasteellista.

Tärkeimmät tutkimuksessa käyttämäni lähteet ovat:

- Postin kiertokirjeet 1922 - 1945.
- Mattila: Suomen postimaksuja 1881 - 1985, Mansen merkki ja raha, 1985. 162 s.
- Eri maiden postitaksakirjoja.
- Sörensen: Den europeiske Postunion, Frimärkesamlere 1/1997, s. 9-13.

Helsingissä 1.10.2009

Ari Muhonen

1. Pohjoismaisen postisopimuksen alkuvaiheet

1.1 Sopimuksen synty

Edeltäjät

Kirje Suomeen,
Stenderup 7.2.
1922, tuloleima
takana Kristinestad
12.2.1922. Ulko-
maan kirjetaksa
Suomeen oli 40 ö
1.1.1921 - 1.5.1922.
Yksi merkeistä
on ehiöleike.

Kirje Norjaan,
Helsinki 14.1.
1922, tuloleima
takana Kristiania
16.1.1922. Ulko-
maan kirjetaksa
Pohjoismaihin oli
2 mk 1.1. - 31.5.
1922. Taksa oli
voimassa viisi
kuukautta.

1.1 Sopimuksen synty

Varhaiset lähetykset

Suomi ryhtyi neuvottelemaan pääsystä mukaan Pohjoismaiseen postisopimukseen heti kansalais-sodan jälkeen vuonna 1918. Erillissopimukset Ruotsin, Norjan ja Tanskan kanssa allekirjoitettiin 19.5.1922. Ne astuivat voimaan 1.6.1922 ja julkaistiin Postin kiertokirjeessä No 17/1922 (30.5.1922).

Ehiökortti Suomeen

Tukholma 5.7. 1922, ei tuloleimaa. Uuden sopimuksen mukainen taksa Ruotsista Suomeen oli 15 ö 1.6.1922 - 31.7.1924.

Kirje Norjaan

Wirolahti 14.6.1922, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli 1,50 mk 1.6.1922 - 30.11.1931.

1.1 Sopimuksen synty

Koti- ja ulkomaan taksa

Kirjetaksa Suomesta Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan oli sopimuksen alkuvaiheessa kotimaan (1 mk) ja ulkomaan (2 mk) taksojen välissä. Kun kotimaan taksoja korotettiin 15.1.1926, pohjoismainen taksa vastasi kotimaan taksaa. Tämä vastaavuus säilyi koko sopimuksen loppuajan.

Kotimaan kirje

Vesijärvi 8.6.1922, tuloleima takana Joroinen 9.6.1922. Kotimaan kirjetaksa oli 1 mk 1.2.1921 - 14.1.1926. Kirje on osa laajaa kirjeenvaihtoa, siksi kuorella on merkintä "No 28".

Ulkomaan kirje

Helsinki 19.10.1922
Saksaan, ei tuloleimaa.
Ulkomaan kirjetaksa
oli 2 mk 1.1.1922 -
30.9.1925.

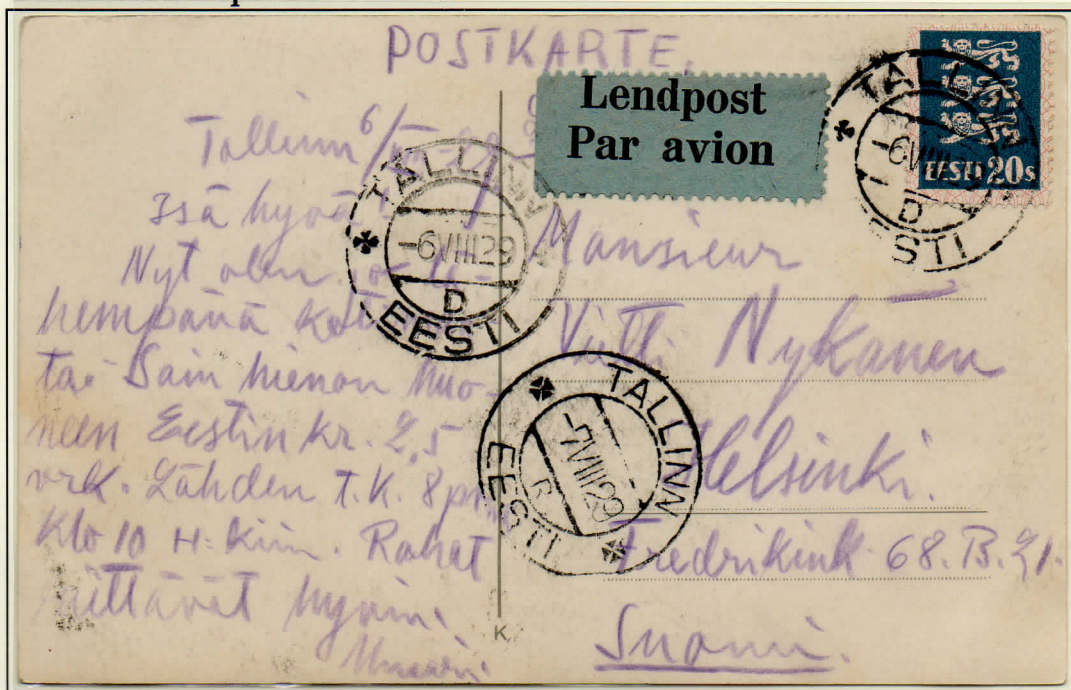
1.2 Lähetys- ja taksalajit

Postikortti

Kiertokirjeessä No 17/1922 (30.5.1922) on mainittu sopimuksen piiriin kuuluvat postilähetykset sekä lisämaksut. Ensin mainittuja olivat postikortti, kaksoiskortti, kirje sekä tiedustelu. Asiakirjoille oli määritelty kotimaan taksojen mukainen alin maksu, vaikka ristisiteet eivät sinänsä kuuluneet sopimuksen piiriin. Lisämaksuista mukana olivat kirjaus, pikalisä sekä vakuutusmaksu. Lentolisämaksua ei koskaan mainittu sopimuksissa, mutta näihin kuitenkin sovellettiin kotimaan maksuja. Lisäksi lunastuksesta oli omat yhteiset pohjoismaiset säännöt.

Postikortti lentopostitse Suomeen

Tallinn D 6.8.1929 ja Tallinn R 7.8.1929, ei tulo-leimaa. Taksa kahdenkeskisen sopimuksen mukaisesti postikortista oli 10 s 4.1.1929 - 1.12.1940 ja lentolisä 10 s 1.7.1928 - 30.4.1934, yhteensä 20 s.

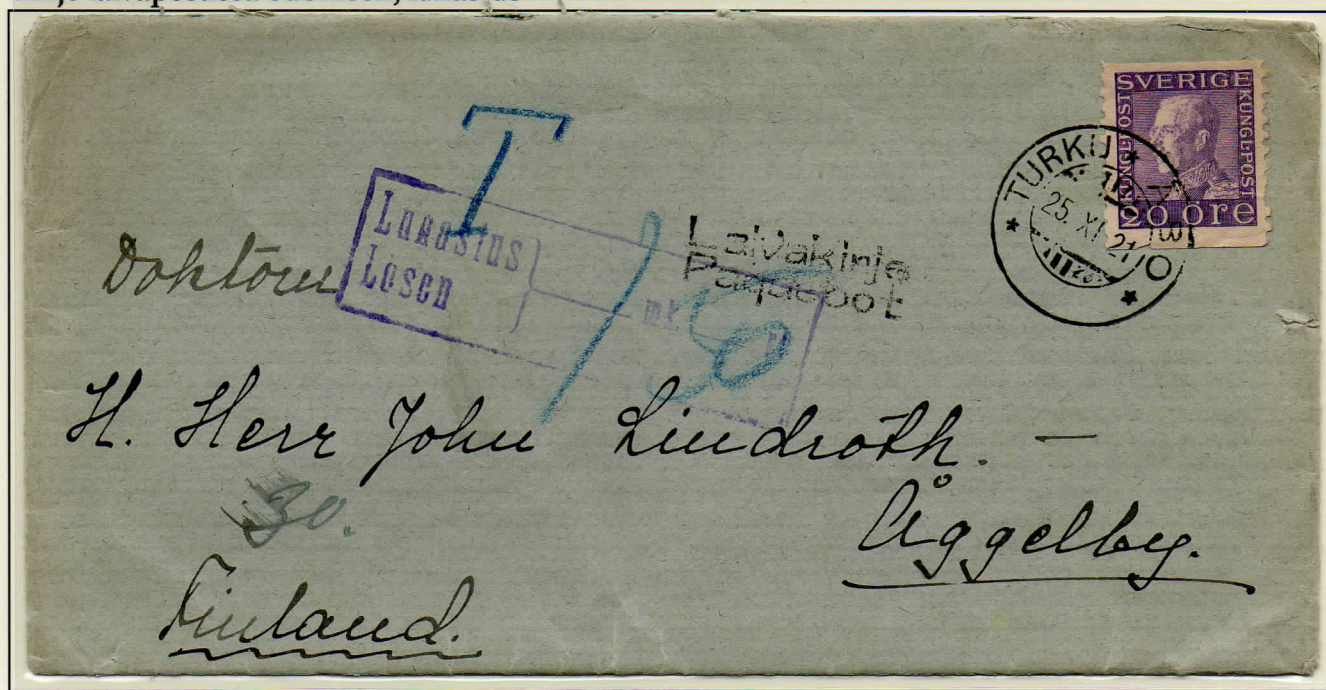
Kaksoiskortin vastausosa Ruotsiin

Kurkijoki 5.5.1934
Hälsingborgin, ei tulo-leimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli (10 ö) + 10 ö 1.8.1924 - 31.3.1942.

Sopimuksen alkuaikoina syntyi jossain määrin sekaannuksia sekä asiakkaiden että postin piirissä. Kotimaan taksaa käytettiin vääränä ajankohtana tai väärin kohdemaihin. Toisaalta ulkomaan taksaa käytettiin, vaikka pienempikin maksu olisi riittänyt. Posteissa sopimuksen alkuvaiheen lunastussäännöt olivat hankalia soveltaa.

Kirje laivapostissa Suomeen, lunastus

Kirje on lähetetty laivapostina Ruotsista Suomeen frankeerattuna kotimaan kirjetaksan 20 ö mukaisesti. Kuorella on Laivakirje-Paquebot -leima, merkki on frankeerattu Turussa 25.11.1921, tuloleima takana on Ågöby 26.11.1921. Ulkomaan taksa Ruotsista Suomeen oli 40 ö 1.2.1921 - 31.5.1922, joten alipostitusta on 20 ö. Kuorella on Suomen lunastusleima ja lunastusmerkintä 1,50 mk, joka vastaa puuttuvan maksun kaksinkertaista määrää.

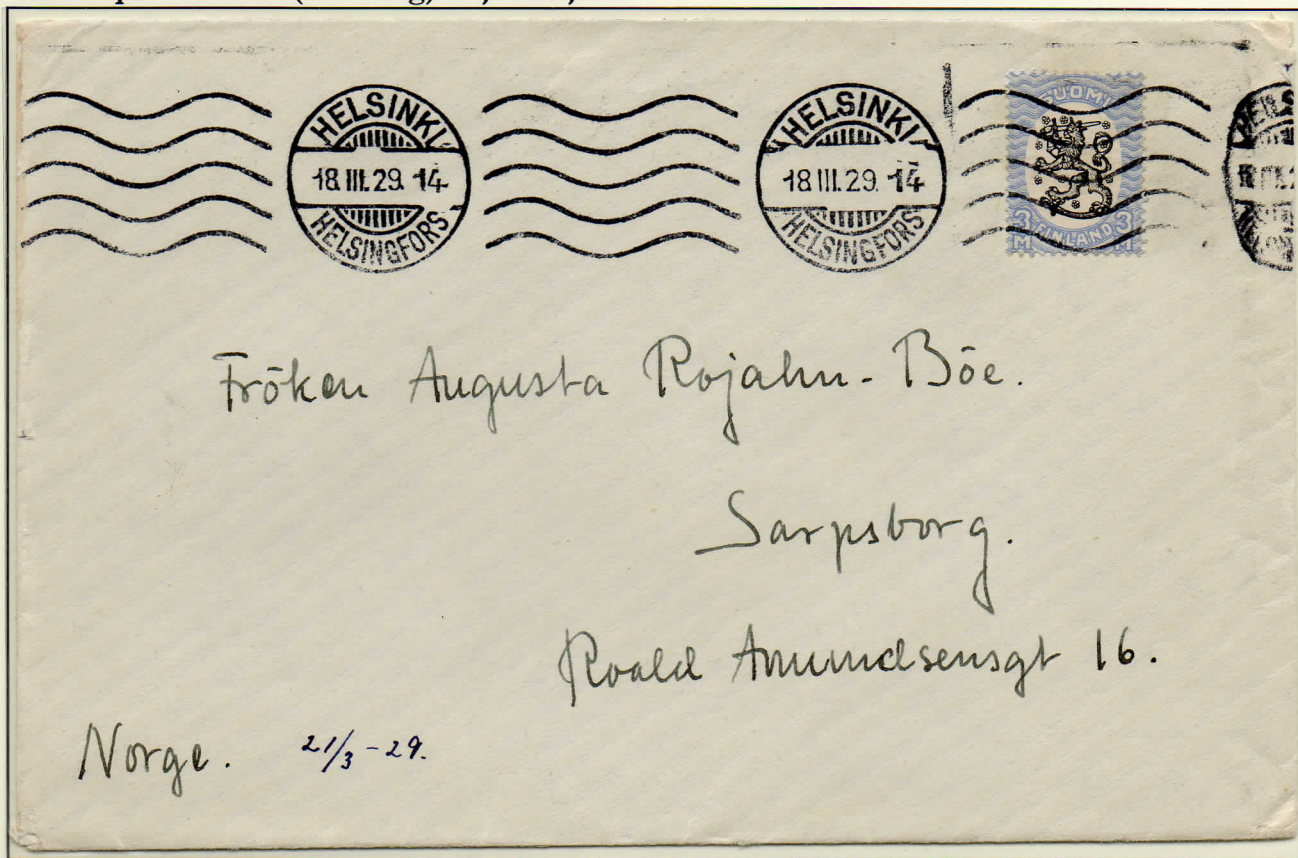
2. Sopimukset ja taksat 1922-1934

2.1 Pohjoismainen postisopimus

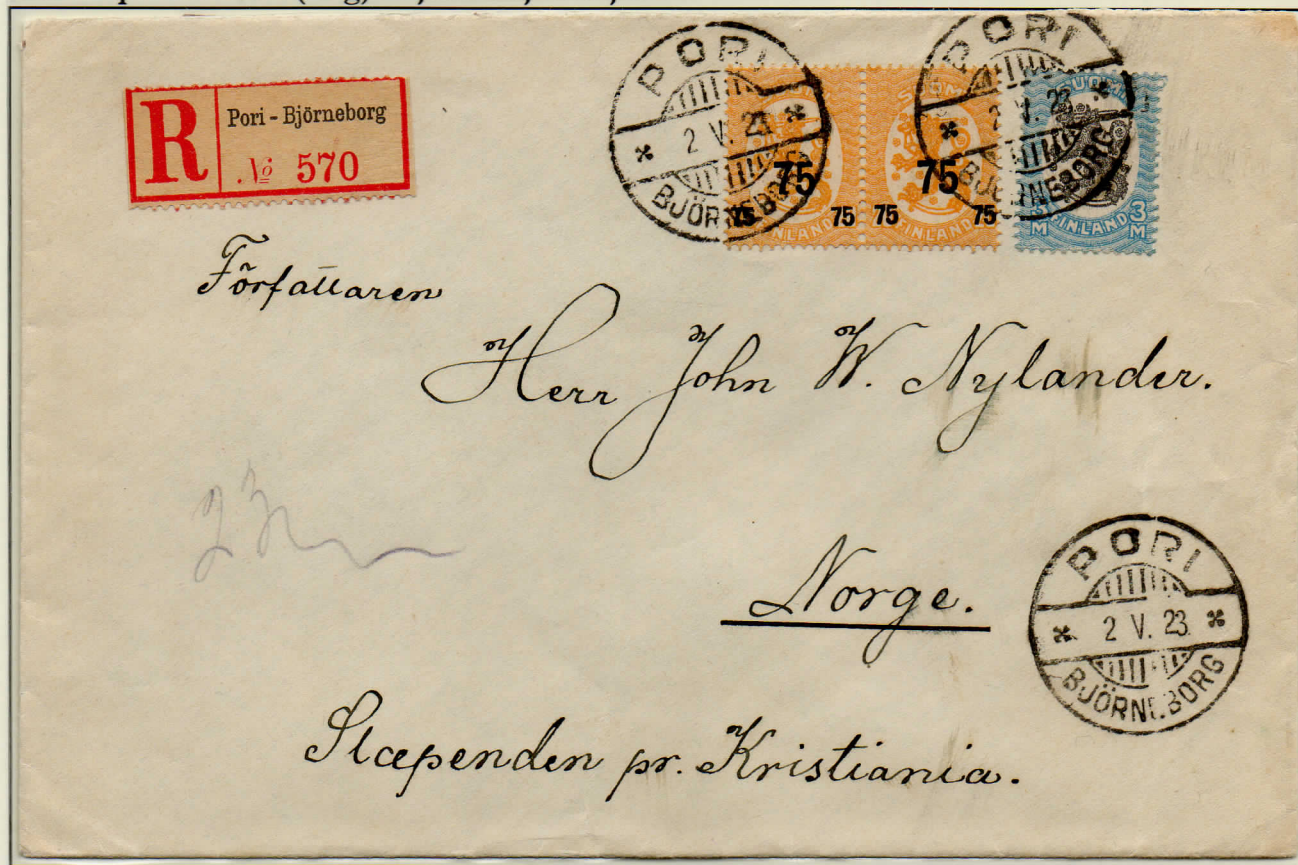
Suomi, taksat 1.6.1922 - 30.11.1931

Toisen painoluokan (21 - 125 g) kirje Norjaan

Helsinki
18.3.1929,
ei tulolei-
maa. Tak-
sa kirjees-
tä 3 mk
1.6.1922 -
30.11.
1931.

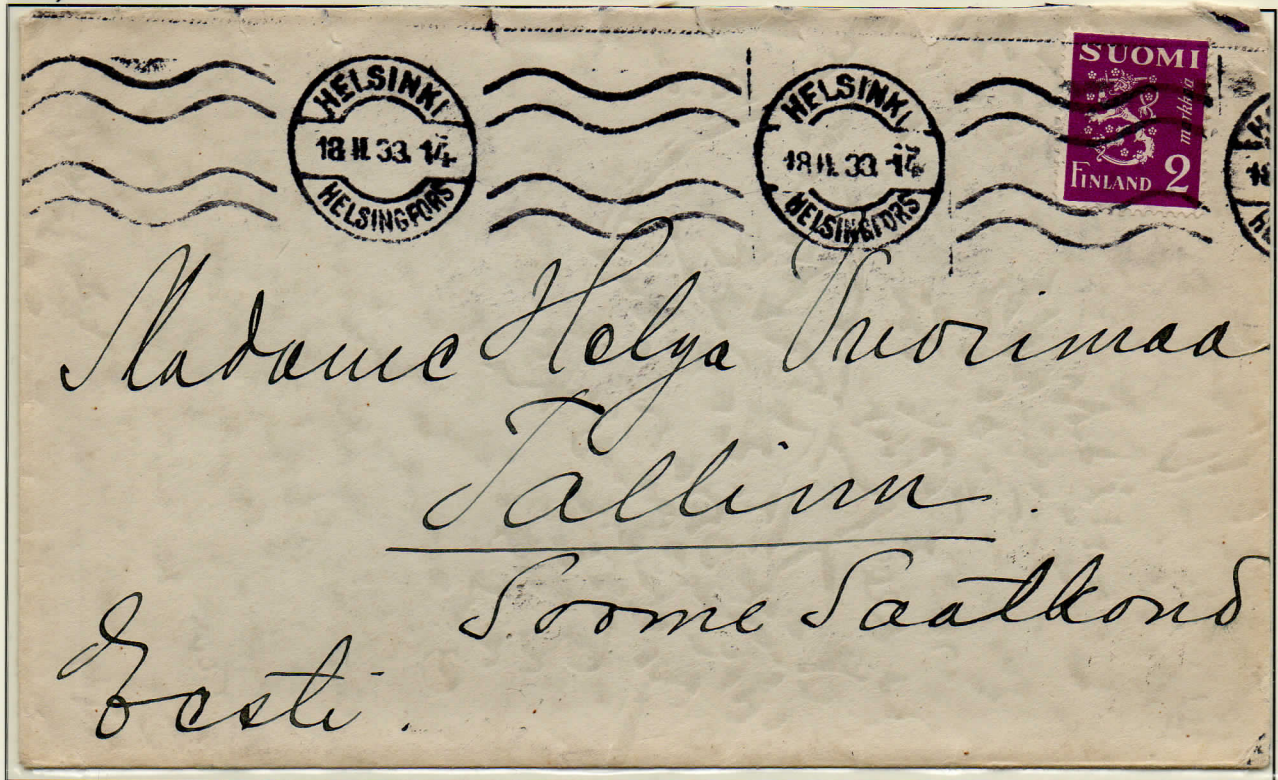
Toisen painoluokan (23 g) kirjattu kirje Norjaan

Pori 2.5.
1923, ei
tulolei-
maa. Tak-
sa 2 PL
(21 - 125
g) kir-
jeestä
3 mk ja
kirjaus
1,50 mk,
yhteensä
4,50 mk
1.6.1922 -
30.11.
1931.

2.2 Suomen ja Viron välinen postisopimus 1929 - 1940

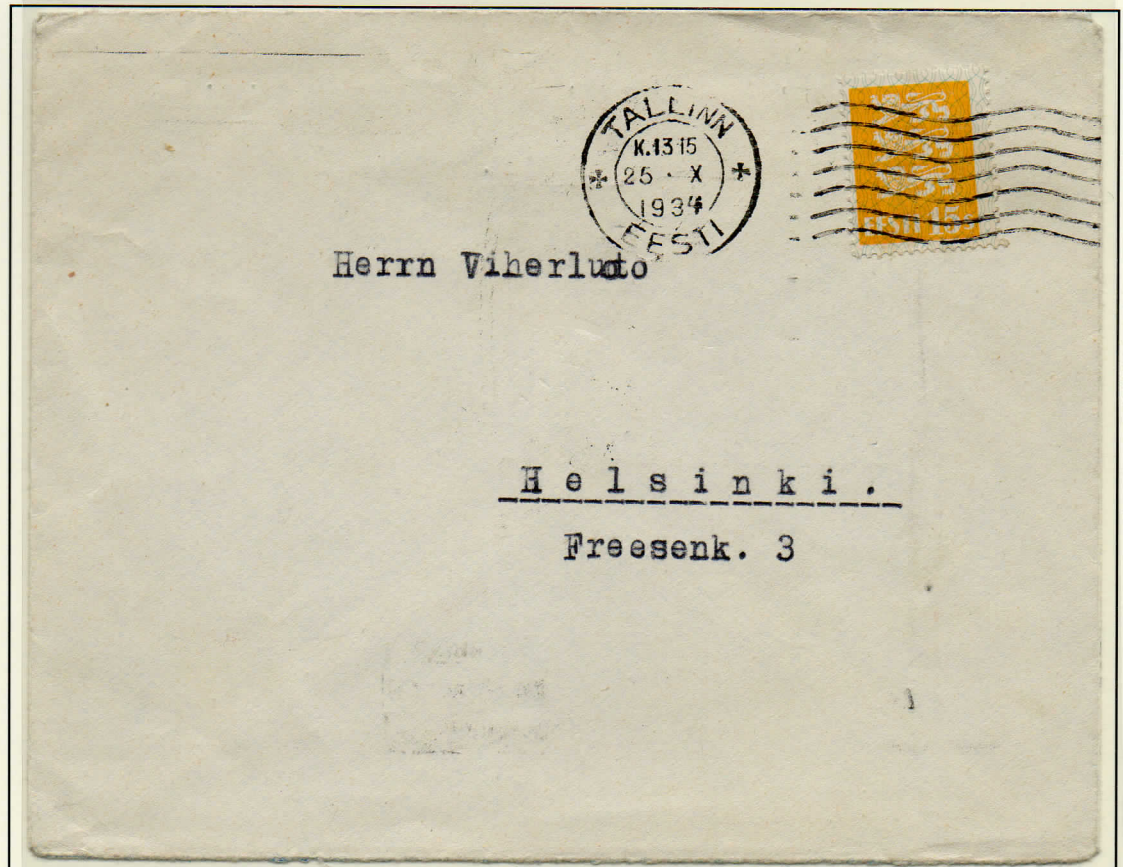
Kirje Viroon

Helsinki
18.2.1933,
lähetetty
Tallinnaan
Suomen
suurlähetys-
töön, tulo-
leima takana
20.2.1933.
Taksa kah-
denvälisen
sopimuksen
mukaisesti
oli 2 mk
1.12.1931 -
15.6.1940.

Kirje Suomeen

Tallinna 25.10.1934, tu-
loleima takana Helsinki
27.10.1934. Taksa kah-
denvälisen sopimuksen
mukaisesti oli 15 s
4.1.1929 - 30.11.1940.

3. Sopimukset ja taksat 1935 - 1942

3.1 Uusittu pohjoismainen postisopimus 1.1.1935

Postiennakko

Pohjoismainen postisopimus uusittiin 1.1.1935. Mukaan otettiin kaksi uutta postilähetyslajia, postiennakko ja postiosoitus. Uutena maana sopimukseen liittyi viimeinenkin Pohjoismaa, Islanti. Sopimus julkaistiin kiertokirjeessä No 74/1935 (18.5.1935).

Postiennakko (43 mk) Ruotsiin

Turku 18.10.1935, tuloleima takana Helenelund 21.10.1935. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaan oli kirjeestä 2 mk 1.12.1931 - 15.6.1940, kirjaus 2 mk 1.12.1931 - 31.8.1942 ja postiennakko enintään 50 mk määrästä 4 mk 1.1.1935 - 29.8.1939, yhteensä 8 mk.

3.2 Suomen ja Latvian välinen postisopimus 1937 - 1940

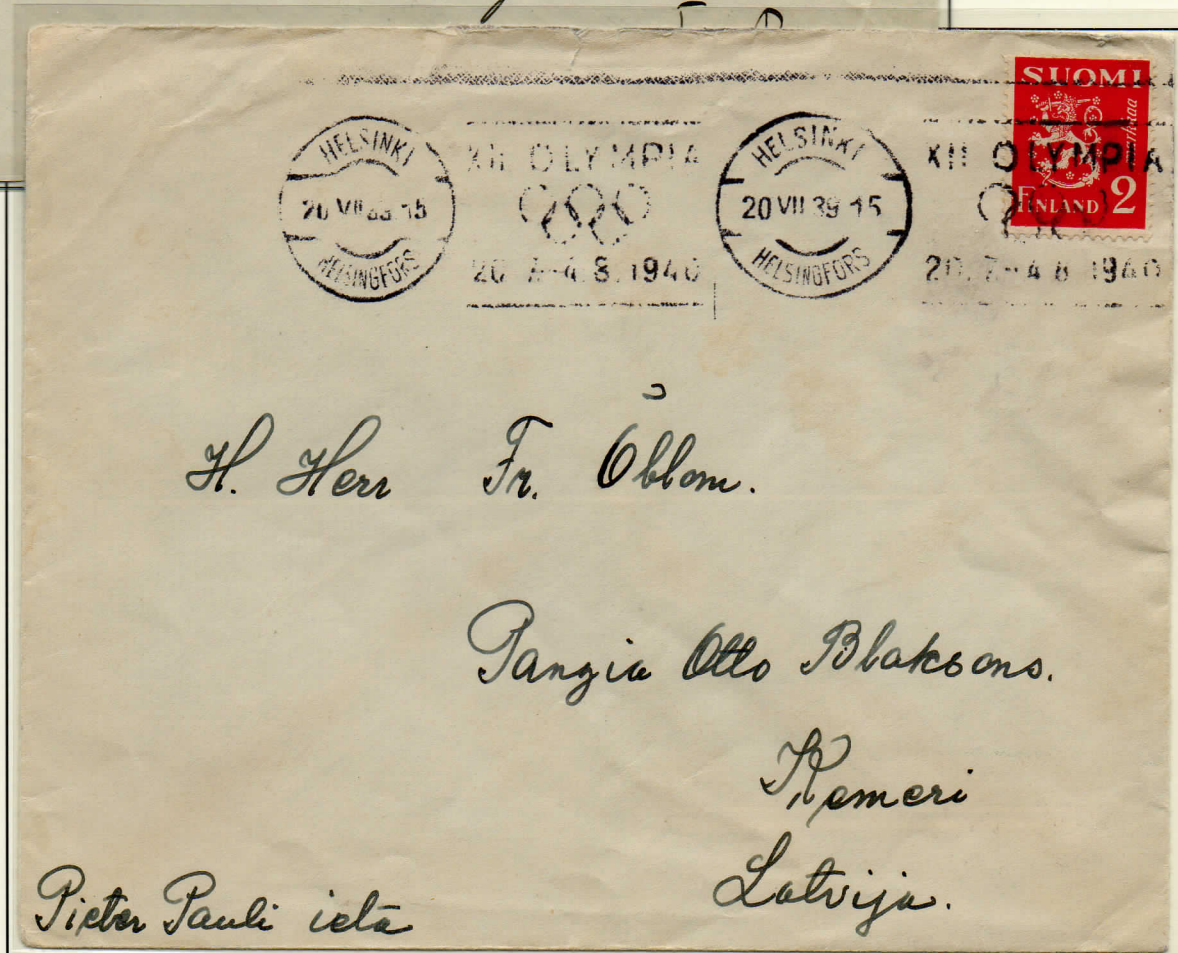
Suomen ja Latvian välinen postisopimus allekirjoitettiin 12.5.1937 ja vastaava asetus annettiin 18.6.1937. Sopimus julkaistiin Postin kiertokirjeessä No 83/1937 (19.6.1937) ja se astui voimaan 1.7.1937.

Kirje Suomeen

Liepaja 4.7.1940, tuloleima takana 6.7.1940. Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 20 s 1.7. 1937 - 30.11. 1940.

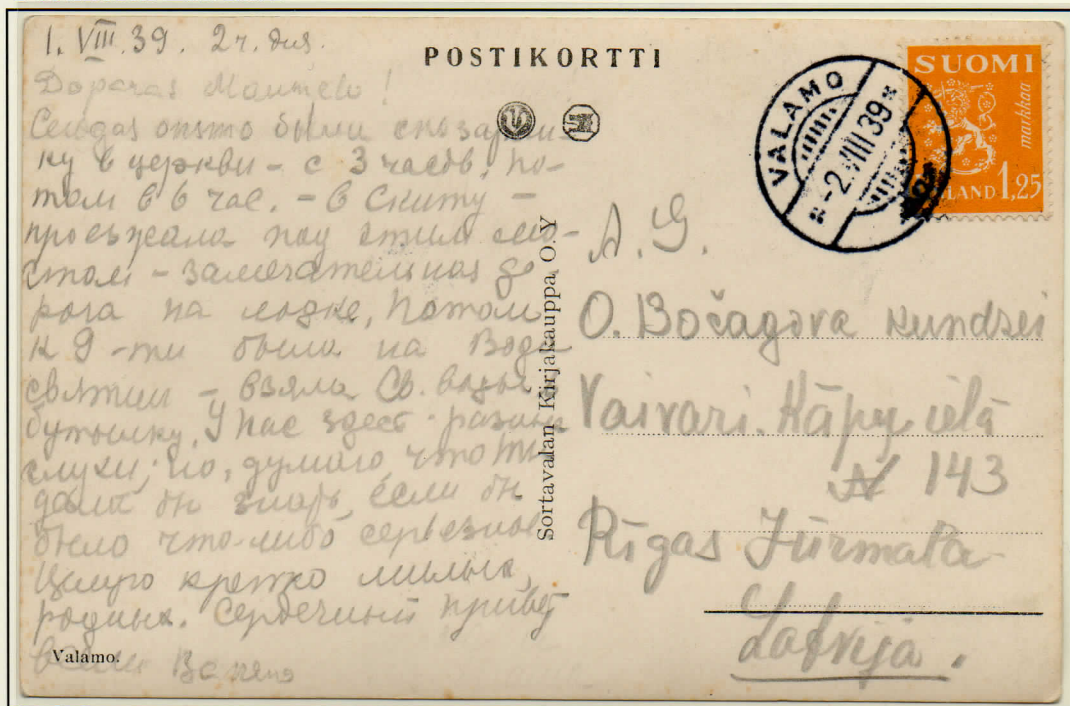
Kirje Latviaan, Helsinki 20.7.1939, ei tuloleimaa. Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 2 mk 1.7.1937 - 30.11. 1940.

3.3 Viron ja Latvian sopimusten päättyminen

Kiertokirjeessä No 226/1940 (18.12.1940) sanotaan, että "... Latvian, Liettuan ja Viron liittyttyä Sosialististen Neuvostotasavaltojen liittoon postinvaihdossa ... on sovellettava kuluvan joulukuun 1 päivästä lukien ainoastaan maailmanpostisopimusta...".

Postikortti Latviaan

Valamo 2.8.1939, ei tuloleimaa. Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 1,25 mk 1.7.1937 - 30.11.1940.

Kirje Suomeen,

Tallinna 31.8.1940,
tuloleima takana Nykarleby 10.9.1940.

Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 15 s 4.1.1929 - 30.11. 1940.

3.4 Uusia taksoja

Suomen uudet taksat 16.6.1940 - 31.8.1942

Kotimaan kirje- ja korttitaksojen korotus 16.6.1940 (KK 135/1940) nosti myös vastaavia taksoja Pohjoismaihin.

Ehiökortti Ruotsiin

Loviisa 15.4.1941, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaan kortista oli 1,75 mk 16.6. 1940 - 31.8. 1942. Suomen sen-suurileima.

Kiertolaiskirje Tanskaan, Merimasku 19.7.1942, tuloleima takana PKP 22 24.7. 1942. Lähtöleimat Köbenhavn 29.7. 1942 10.25 ja 29.7.1942 18.20. Lähetetty Osloon, josta tuloleima takana 1.8.1942. Taksa kirjeestä oli 2,75 mk 16.6. 1940 - 30.8.1942. Suomen ja Tanskan (takana) sen-suuriliiska ja -leima.

3.5 Suomen ja Saksan välinen postisopimus 1.4.1942

Pikakirje lentopostitse Suomeen

Lentopostikirje
Berliiniin, Helsinki
28.3.1942, ei tuloleimaa. Taksa normaalin ulkomaantaksan mukaisesti kirjeestä oli 3,50 mk 1.11.1936 - 31.3.1942 ja lentolisä 2 mk 1.4.1928 - 30.9.1942, yhteensä 5,50 mk. Suomen ja Saksan sensuurit. **Lähetetty neljä päivää ennen sopimuksen voimaantulusta.**

Kirje Dresdeniin,
Helsinki 3.4.1942, ei tuloleimaa. Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 2,75 mk 1.4. - 31.8.1942. Suomen ja Saksan sensuurit. **Lähetetty sopimuksen kolmantena voimaantulopäivänä.**

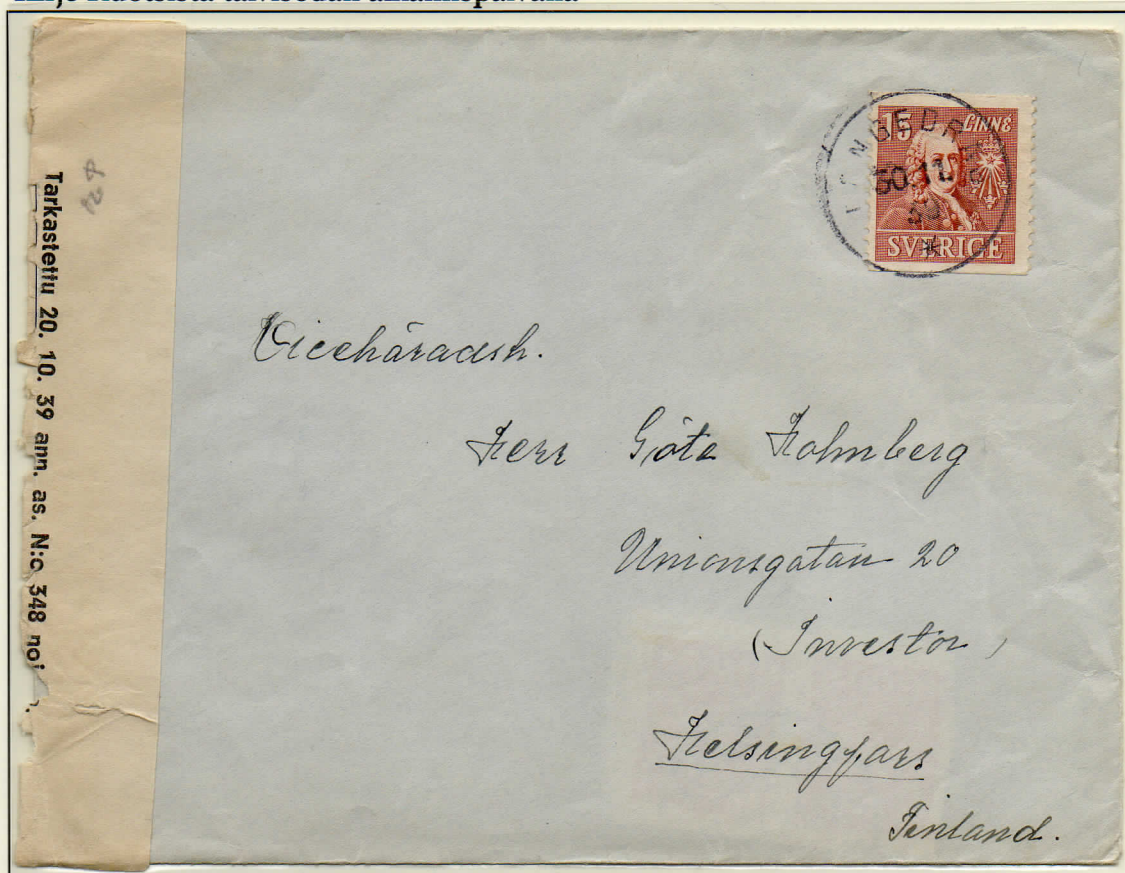

4. Sota-ajan vaikutus lähetyksiin

4.1 Talvisota

Pöngedrag 30.11.1939, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli 15 ö 1.8.1924 - 31.3.1942. Suomen sensuuriliuska.

Kirje Ruotsista talvisodan alkamispäivänä

Kirje sotalapselle Ruotsiin

Turku 4.4.1940, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli 2 mk 1.12.1931 - 15.6.1940. Suomen sensuuriliuska ja -leima.

4.2 Kenttäposti

Kenttäpostia ulkomaille

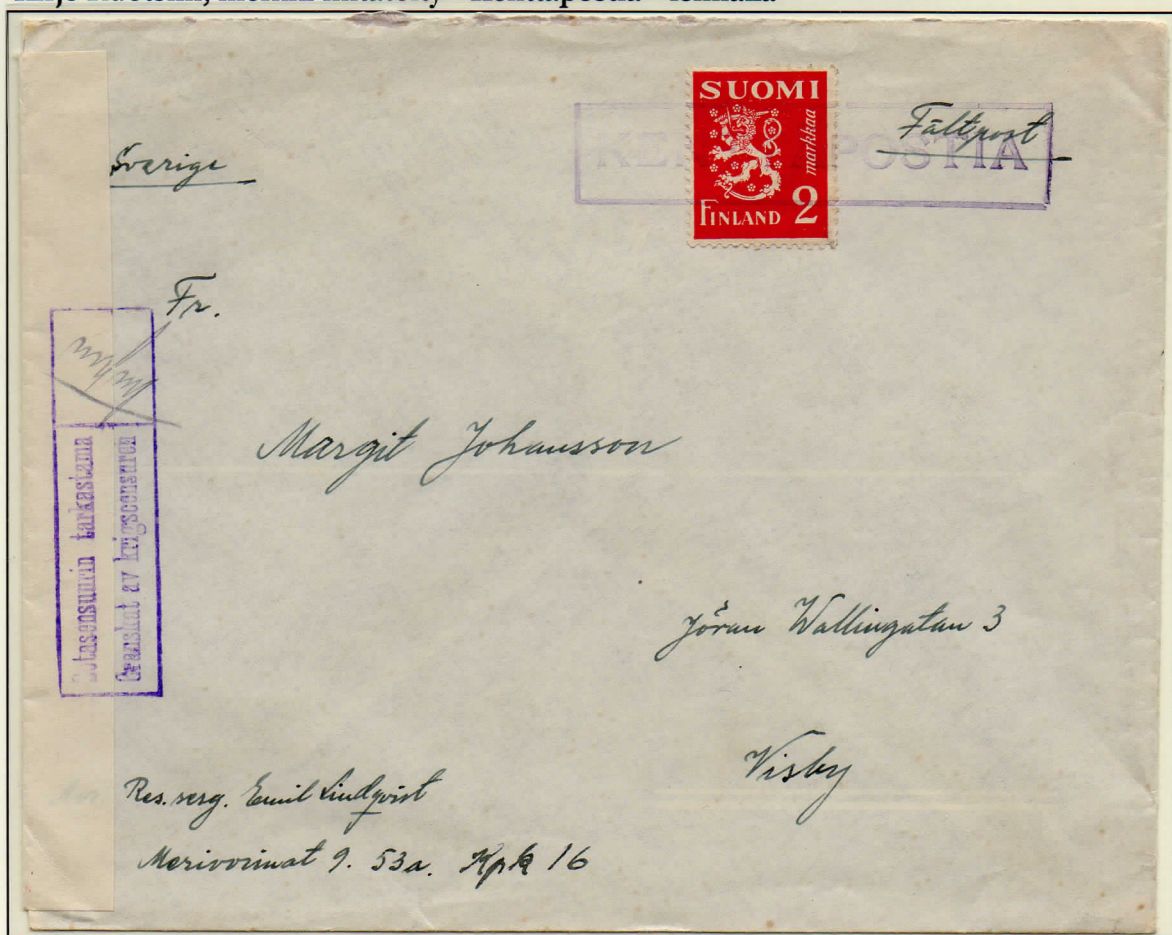
Kirje Ruotsiin, merkki mitätöity sensuurileimalla

Ei lähtöpäivämäärää, tuloleima takana Norrköping 15.3.1940. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli 2 mk 1.12.1931 - 15.6.1940. Suomen sensuurileima ja -liuska.

Kirje Ruotsiin, merkki mitätöity "Kenttäpostia"-leimalla

Ei lähtöpäivämäärää, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli 2 mk 1.12.1931 - 15.6.1940. Suomen sensuurileima ja -liuska. Peiteluku "Merivoimat 9.53a" oli käytössä Hammaruddan linnakkeella Ahvenanmaalla.

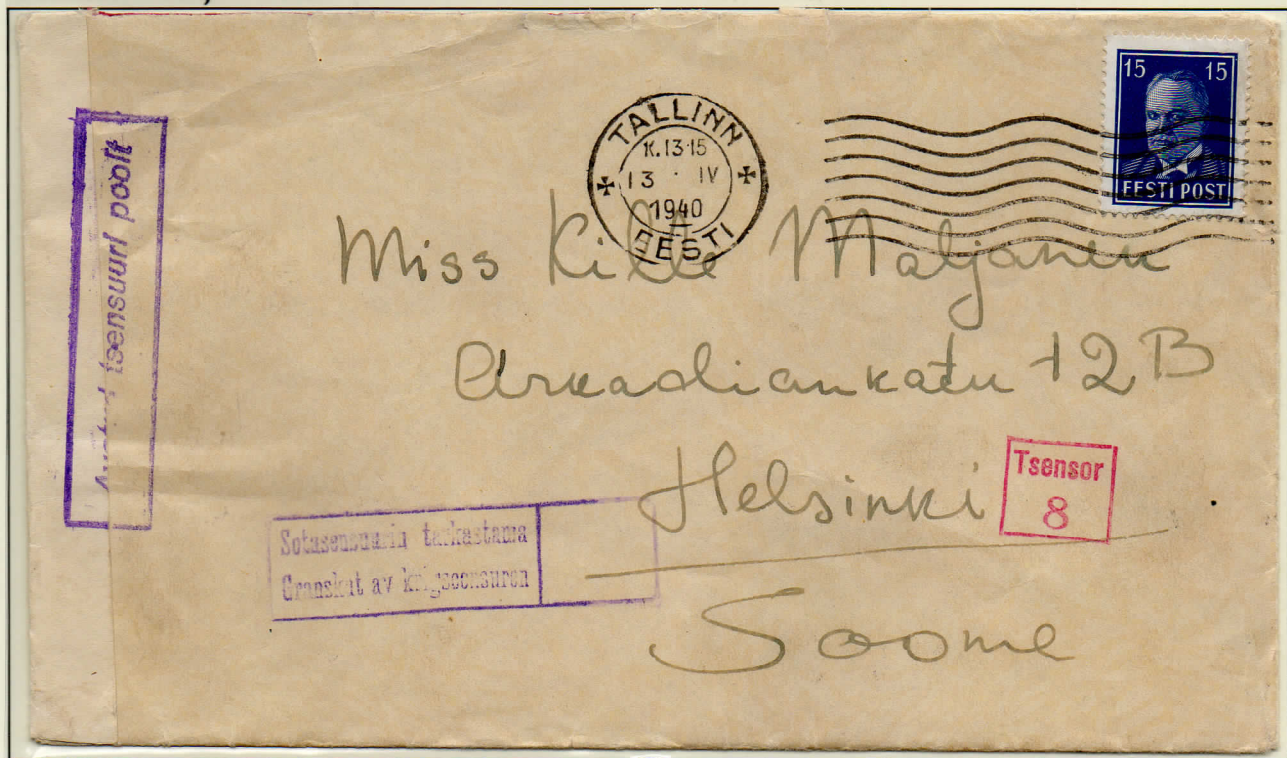
4.3 Sensuuri

Sensuroimaton kirje laivapostissa Ruotsiin

Ei lähtöleimaa, tuloleima Stockholm 1 avg lbr 16.10. 1941. Taksa oli 2,75 mk 16.6.1940 - 31.8.1942. Kuori on jätetty suoraan laivalle, joten se ei ole kiertänyt Suomen sensuurin kautta.

Sensuroitu kirje Virosta

Tallinna 13.4.1940 Suomeen, tuloleima takana Helsinki 16.4.1940. Taksa kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti oli 15 s 4.1.1929 - 30.11.1940. Viron ja Suomen sensuurileimat.

4.4 Lentoyhteydet sopimusmaihiin jatkosodassa

Ruotsi

Jatkosodan aikana lentoyhteydet rajautuivat Ruotsin kautta Saksaan ja sen liittolaismaihin. Näistä ilmoitettiin salaisilla kiertokirjeillä.

Kirjattu kirje lentopostitse Ruotsiin

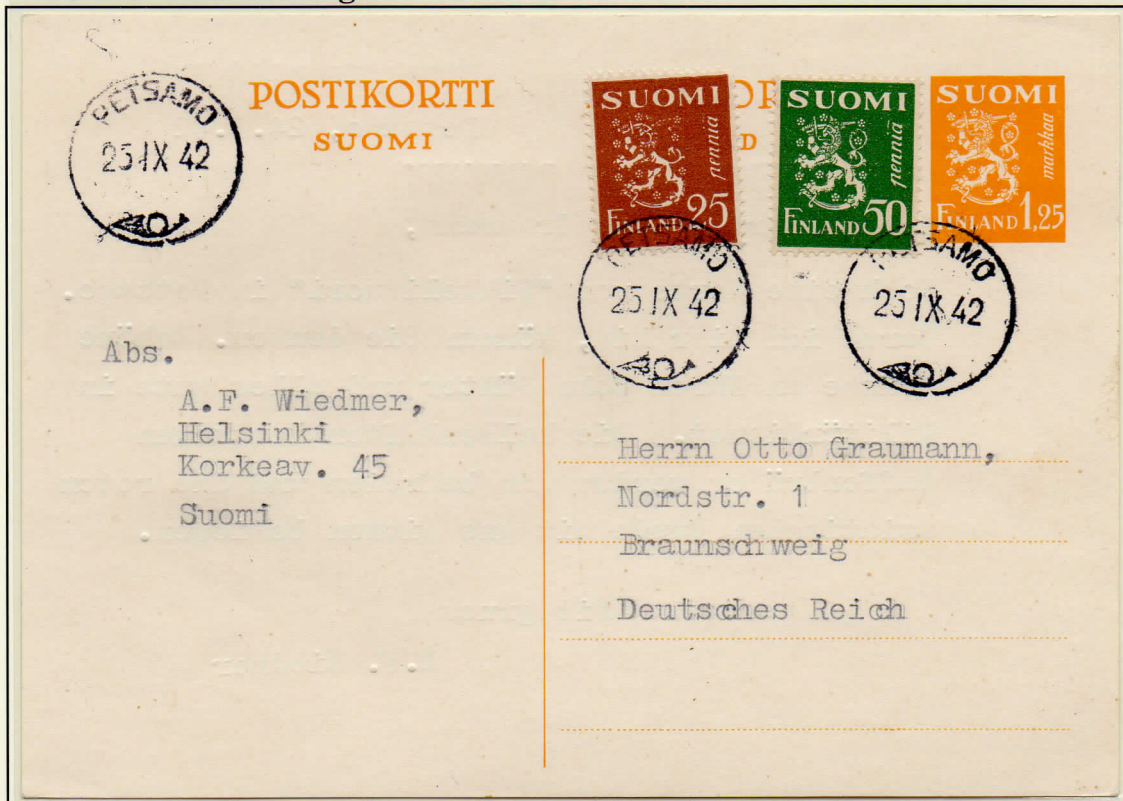

Sveitsin suurlähetystöön, Helsinki 17.10.1942. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaan kirjeestä oli 3,50 mk ja kirjaus 3,50 mk 1.9.1942 - 30.6.1945 sekä lentolisä 2 mk 1.10.1942 - 30.9.1957, yhteensä 9,00 mk. Kirjeellä ei ole sensuurimerkintöjä.

5. Sodan loppuvaiheet 1.9.1942 - 8.9.1944

5.1 Suomen uudet taksat 1.9.1942

Postikortti Braunschweigiin

Petsamo 25.9.1942, ei tuloleimaa. Taksa maiden välisen erillisopimuksen mukaisesti 2 mk 1.9.1942 - syyskuu 1944.

Kirjattu kirje Ruotsiin

Jakobstad 9.10. 1942, ei tuloleimaa. Taksa Pohjoismaisen postisopimuksen mukaisesti oli kirjeestä 3,50 mk ja kirjaus 3,50 mk, yhteensä 7 mk 1.9.1942 - 30.6. 1945. Suomen sen-suurileima.

5.2 Euroopan posti- ja pikatiedoitusliitto

Böömin ja Määrin protektoraatti

Sopimus solmittiin 19.10.1942, sitä vastaava asetus annettiin 12.3.1943. Se julkaistiin Postin kiertokirjeessä No 95/1943 (26.3.1943) ja astui voimaan **1.4.1943**. Sopimus kattoi seuraavat maat: Alankomaat, Albania, Bulgaria, Italia, Kroatia, Norja, Romania, San Marino, Slovakia, Suomi, Tanska ja Unkari.

Kirje Böömin ja Määrin protektoraattiin

Hämeenlinna
25.1.1944, ei tuloleimaa. Taksa Euroopan posti- ja pikatiedoitusliiton sopimuksen mukaisesti kirjeestä oli 3,50 mk 1.9.1942 - syyskuu 1944. Suomen ja Saksan (Ab = Berliini) sensuurit.

Kirje Suomeen, merkki on mitätöity mielenkiintoisella leimalla **Prag 1 Deutsche Dienstpost Böhmen-Mähren** 5.2.1943, tuloleima takana Helsinki 10.2.1943. Taksa sopimusten mukaisesti oli 12 pf 1.4.1942 - syyskuu 1944. Suomen ja Saksan sensuurit (Ab = Berliini).

6. Aselepo ja sodan jälkeinen aika

6.1 Yhteydet katkeavat

Syksyllä 1944 Suomen postiyhteydet katkesivat kaikkiin maihin Ruotsia ja Sveitsiä lukuunottamatta.

Postikortti Saksaan, kulku keskeytetty

Grankulla 6.9.1944, ei tuloleimaa. Taksa sopimusten mukaisesti oli 2 mk 1.9.1942 - syyskuu 1944. "Vaihto toistaiseksi keskeytetty" -leima. Mattilan postitaksakirjan mukaan vaihto Saksaan keskeytettiin 8.9.1944, joten kyseessä on kaksi päivää varhaisempi havainto. Toinen vastaava havainto on julkaistu Philatelia Fennicassa No 7/1988, s. 501. Kyseessä on varhaisin tunnettu havainto postinkulun keskeytyksestä Saksaan.

6.2 Yhteydet palautuvat

Suomen uudet taksat 1.7.1945

Postikortti pikalähetyksenä Ruotsiin

Kirje Ruotsiin

Postivaunu 20
18.11.1945, ei
tuloleimaa. Tak-
sa Pohjoismai-
sen postisopi-
muksen mukai-
sesti kirjeestä oli
5 mk 1.7.1945 -
31.12.1946.
Suomen sen-
suuriliuska ja -
leima, Ruotsin
"Öppnad för
valutakontroll" -
liuska.

